

Tatai Erzsébet

A semmi a mindenható.¹

Esszé feLugossy Lászlóról

Az óceánok véremmel hömpölyögnek²

(Bevezetés) feLugossy László művészetét írásba foglalni csaknem olyan képtelenség, mint megzabolázni az óceánt, mint lecsillapítani a tengert. Nemcsak azért, mert feLugossy életművét maga szétszórja, s így a hangya-tudományú feldolgozásnak határt szab, hanem méginkább azért, amilyen. Az írás róla eleve csak töredékes lehet. Tudományos nyelven feLugossy művészetének eleven lényege nem ragadható meg, ezért inkább az érzékletes kifejezőmódot választom; nemcsak, mert szemléletes, hanem sokkal pontosabb is mint egy tisztán racionális megközelítésmód.

Minden, amibe feLugossy belefog, életet nyer. Alkot, hogy kibírja, hogy létezzen, hogy el ne száradjon, hogy ki ne fakuljon, mert a létezés egyetlen bizonyítéka a folytonos alkotás – nem mintha a létezésnek volna szüksége bizonyítékra. Fejest ugrik az ismeretlenbe, közben kételkedik, vajon tényleg ott van-e már, vagy csak boldogozik, maga sem tudja, hol bókla-

szik. Néha azt hiszi, hogy csak eltévedt – normális módon, mint a többiek, s hogy mindenki józan ésszel megtalálná az utat, csak ő nem. Titkon persze reméli, hogy mégiscsak az ismeretlen kellős közepében jár, ahol az ösvényt senki sem ismerheti, abban a tartományban, ahova nem lehet senkit sem követni.

feLugossy művészete dionüszoszi művészet, a létből fakadó mámor művészete. A létezés nem megnyugtató, hanem felizgató; művészete nem rendet teremt, hanem maga is csupa elragadottság és szenvedély, mely örvényt kavár, a mélybe húz és erőket szabadít fel. És amikor feLugossy őrjöngve énekel, ugrál és tombol, fest, vagy tárgyat készít, biztosak lehetünk abban, hogy ezt önkívületben teszi. És ez az örület nem mérhető a tisztánlátásnak aligha nevezhető kispolgári józansággal, és nem hasonlítható az elmebeteg bomlott állapotához, hanem leginkább a dionüszoszi megszállottsághoz, amely tetőpont és határ (a rajta túllépés vezet betegséghez); és a csúcson levés nem más, mint ami emberi mértékkel és minőségben a

legtöbb. Az extázis pedig, a kívül levés a korlátolt önösség és személyes öntudat kontrollja alóli kimenekülés, kikerülés a nyitott mitikus térbe, a világ tengelyéhez, az Élet és Halál közöttiségbe, mely egyben mindkettő érintése is. Egyaránt köze van a sötét-

szerezni, mert valami kimondhatatlant lát, mely hétköznapi elme számára felfoghatatlan. “Nők vérébe zárva égő tükrök között / elakad a szavam” – írja.³

A dionüszoszi örületre nemcsak a hirtelen változás jellemző és az, hogy

séghez és a fényhez. És az a tapasztalás – nem az önössége miatt – mégis egyedül az övé, mert velünk nem teljesen megosztható, mert szemünk és fülünk számára gyakran csak összevisszaságnak és dadogásnak tűnik az, ahogy közvetít. Titkát nem tudjuk kifürkészni, a tudást nem lehet tőle meg-

vele a másvilág tör be az ittenibe, hanem az is, hogy az elvesztett öntudat helyére az emberben rejlő természet gazdagsága, nem sejtett és öntudatlan erőteltség lép, a mindent elárasztó életfolyam. És ezt a túlcordulást, felfokozottságot és féktelenséget csak felindulással, rohanással, tánccal lehet

megeleveníteni és csak az anyagi dolgokkal való közvetlen érintkezéssel lehet utánozni. Ábrázolással csak azt a tudást lehet kifejezni, hogy az csak-emberi módon kifejezhetetlen, avagy azt a passzivitást lehet bemutatni, ami a kifejezhetetlennek való teljes önátengedést jelenti. És ebbe a tobzódásba szomorúság keveredik, mert a legdúsabb virágzást és duzzadást is körülborzongatja a halál lehelete, és ez a gyönyörűség legmélyebb végtelenségét jelenti. És a legfelszabadultabb derű a melankóliából táplálkozik, amiképpen a tragédia is a dionüsiából származik, ezzel együtt a legnagyobb mozgékonyabb a legmerevebb fagyba fordulhat át.

A dionüszoszi átváltozó-képességnek – amit az érzékeltet, hogy a repkény, a szőlő, a faág, a tigris, a medve és a bika egyaránt lehetséges forma az Isten számára – feLugossynál a sokféle művészeti ágban alkotás felel meg.

A dionüszoszi hasonlat részben arra szolgált, hogy elkerüljük az elkerülhetetlen sámán-közhelyet, márcsak azért is, mert feLugossy sámánizmushoz való viszonya is – természetesen – ambivalens. feLugossy maga nevezi magát sámánnak (és fenomenálisnak), létrehozta a sámán kellékeket és utalásokat, pl.: Kanyarodó sámánlétra, Neoszarvasbika, Ráolvasás.⁴ Jóllehet ironia az egész, de túl az összes kétel-

kedésen és önirónián, mégiscsak a beavatottságról szól, ahogy ‘dionüszoszi himnusznak’ tekinthető a Nők vérébe zárva című vers is: “a beavatás csigavonalán elindulva / kiokádom magamból az Időt, a Tengert / arcotok sokat cserélt álarcait.”⁵ E felcserélés analógiás alapon olykor lehetséges, hiszen a sámán is ‘szent betegségbe’ esik, révül, és a beavatás során ő is feldarabolgatik; ahogy a Titánok szétszaggatták Dionüszoszt, s ahogy állatok lesznek a dionüszoszi vad orgiák vér-ivás és hús-marcangolás áldozataivá; rituálisan megismételve az Isten szétszaggattatását. A kívülről leselkedő beavatatlanok pedig óvatlanságból széttépés áldozataivá válhatnak, haláluk nem erkölcsi büntetés, hanem a világrend ellen szegülő magatartásuk következménye. Az eleven hús és vér a lét tobzódását, a lét közvetlen és háttartalan érzékelését, a létben megfürdést jelenti. “Nők vérébe zárva égő tükrök között / újra gátlástalan önmagam leszek.”⁶

Ut pictura poiesis

(Irodalmi, zenei és képzőművészeti tevékenysége) “A költészet a Titkos Bölcsesség / harmatos gyökere / Anyagtalan harmónia / Az út eleje / A merész értelem visszarezdülése / A költészet ölelés / és a gyönyör legszabadabb értelmezése”⁷ feLugossy Lász-

ló sokoldalúsága nem a reneszánsz eszményű uomo universale sokoldalúságához fogható, akinek minden adottságát védett növényként pátyolgatják, öntözgetik, növelgetik, a vadhajtásokat lenyesegetve, hogy egyenletes harmóniában fejlődjen minden rész a résszel és az egészszel. feLugossy László csupa vadhajtás. Ha látomásai vannak láttat, ha hallomásai hallat és ahol elakad a szó, a lélegzet megáll, ott üvölt és ugrál. Minden tartály szűk neki, mindig újra próbálkozik és mindenütt mégis korlátokba ütközik – megsérül.

Különböző művészetek, műfajok, technikák, más és más kultúrkörök és rétegek vegyülnek nála össze, a földkerekség minden tájáról összehordva, hogy – eleve tört – tükörképet alkossanak. feLugossy László szakadatlan mozgásban van, nem áll meg szépíteni és tökéletesíteni – továbbmegy és mindent előlről kezd, mert folytonfolyvást vergődik a hiányban, mindenütt (lég)szomszja van, és ezt a szomszúságot minden eszközzel csillapítani igyekszik. Nem a divat vagy az érdekesség vonzza, hanem a telhetlenség sarkallja. Nem tájékozott utazó módján portyázik a festészet, performance, költészet és zene területén. Valójában egy pontból, a közép-pontból indulva hol erre, hol arra próbál felszínre törni. A mélység kö-

zepéről minden irányba ellát, s hol a festészetten át, hol a költészetten át vág ösvényt.

Szavai nem magyarázzák meg képeit, ahogyan képei sem értelmezik szöveget; azok mégis megvilágítják, kiegészítik egymást. Képei (tárgyai, installációi) fogalomgazdagok és írásaiban képek élnek. Alkotásai gondolatfonalak szétgubancolhatóan szövevényei. Költészet az is, ahogy címet ad képeinek. Jelentőséget tulajdonít a címnek, hiszen maga adja, de nem véli elengedhetetleneknek, mivel nála a cím nem a kép azonosítására szolgál, hanem az éppen adott konstelláció kifejezésére. A cím is, kép is hordoz egy-egy érzületet, együttesen pedig egy harmadikat, "... az alkotói szándék szerint nem illusztrálják egymást, hanem együtt, ezen a közös nyelven beszélnek arról, amiről külön-külön csak hallgatni lehetne."⁸

Minden ideiglenes, minden változik; ő is, a kép is; miért pont a cím ne változnék? Ezért van az, hogy a James Joyce nőben című képnek máskor a Zihálás címet adja, A Woodoo alszik szerepelt Szextolmács címmel is. Van ahol a cím a képet értelmezi: Az út nézése, Az ember növény lesz, Átúszás; van ahol jellemzi: Zaklatott erogénzónák; vagy egy elemére utal: Félig csodaszarvas, Cápák és nem azok; vagy általában jelöl ki egy széleskörű asszociációs me-

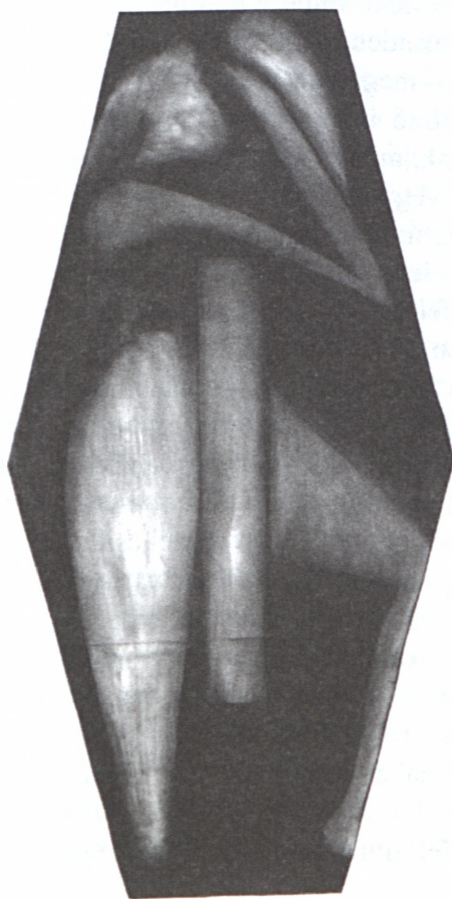
zöt: Ízléstelen kép, Nagyon érzékenyek, Járható megváltás; lehet megtévesztő is: Most nincs veszély; vagy humoros: Szexkatona civil nővel.

Ha az írás csendje, a kép mozdulatlansága a kitörni készülő vulkáni erőkhöz képest gyenge, akkor feLugossy László maga mozdul meg, örült magadobálással bömböl, vijjog és ordít; tagolatlan hangjai bennünk artikulálódnak örvénné és kacagássá.

nalamennyi másságot érted alakítom⁹

(Művészetének forrásai) A lélek zaklatottsága csakis a formák izgatottságában öltethet testet és a folytonos átalakulásban. A Csontváry azonosulási kísérletek idején formálódott meg feLugossy egyéni, mással össze nem téveszthető stílusa, de máig sem kristályosodott ki egyfajta, meg nem változtatható formajegyek összegévé. Művészte egy olyan jól fészült mammuthoz hasonlítható, amelynek bundája a fészüléstől elektrosztatikusan mindent magához vonz, ami a környezetében, a levegőben van. Ezt a mindenféle kultúrtörmelékből összehordott, esetlegesnek

tűnő, energiával telített halmazt feLugossy László új főzötté kotyvasztja össze, amelyben az egyes darabkák olykor kivethetőek. Az újdonság elementáris hatást eredményez. Talán nem is fontos, mik az alkotóelemek, mert nem egy koherens rendszer elemeit használja fel – ez feLugossy alkotásainak lényegéhez tartozik –, mégis, a hatás elemzése szempontjából nem elhanyagolhatóak.

feLugossy művészetével kapcsolatban említhetők bizonyos (neo-, új-, vagy poszt-) vad, dada, expresszív, informel, pop, brut, néha dekoratív, mégis leginkább szürrealista hatások; néha ez, néha az, sokkal inkább ez is – az is; de nem eklektikus, mert ezek a stílusok, irányzatok felolvadnak, jól elkeverednek benne. Vad, mert nyughatatlan és bátor, benne szintézisbe kerül egymással minden “primitív” (az archaikus és a mágikus, a falifirka és a gyermekrajz); expresszív, mert fékezhetetlen erő feszíti belülről kifelé; dadaista, mert racionális logika nem béklyózza a formák áradását, brut és informel ahogy az összes szándékolt antiintellektualizmus imaginatív érzékenységgel egyesül és szürrealista abban az értelemben ahogy az álmok beáramlanak, a motívumok egymáshoz vonzódnak, vagy éppen az automatizmus diktál. Ugyanakkor mégsem vad, mert sokszor érzékenyebb vagy higadtabb annál, nem is dada, mert nem a mechanikus, külső véletlen, hanem a tudattalan látszólagos véletlene mozgatja. És bármennyire pop(uláris) – többfajta értelemben is – vagy brut, nem sorolódik alájuk, mert nem egy mozgalom része.

nyitott kapu vagyok folyékony évszak¹⁰

(Alkotói módszere) Hajlamosak va-

gyunk zárt kontúrokból és fegyelmezett rajzból a tudatos, festői foltokból és lágy vagy változó vastagságú, érzékeny dinamikájú vonalból pedig az ösztönös művészi attitűdre következtetni, holott a lezártág vagy a fegyelem – bár nem nélkülözi a tudatot – korántsem a fejlett, kifinomult intellektus legmeggyőzőbb jelei, ahogy az ellenkezőjük sem nélkülöz megfontoltságot, sok-sok ismeretet és persze begyakorlottságot.

feLugossynál mindenféle formaképzés előfordul, (nemritkán egyszerre, egy képen belül is) a részletező tónusú rajzoktól a kacatokból összetűzött képekig, az egyszerű, de szabályos kontúrvonalú kivágott figuráktól, a lazán elejtett gesztusokon át a sűrű, nyughatatlan vonalkázásig. Fest, mázol, ragaszt, tép, kapar, tűzdel és halmoz; mindezt nagyon gyorsan, sietősen. Mintha az alkotás hevében mennyiséggel csillapíthatná lázát, abahagyhatatlanul folyik keze alól a rengeteg kép. Ezeket összetarthatja ragasztó, szigetelőszalag, öntapadós tapéta, szegecs és zacskó is; melyben lehet bármi a rajzszentől az étolajig, toll, festék, bonomit és kristálycukor; minden, aminek az élethez köze van, az eszköze lehet. Meghökkenítő, változatos anyaghasználata nem polgárpukkasztó, vagy valamiféle esztétikai, de nem is tudatos kísérletező-újító

szándékból ered. feLugossy mindig olyan anyaggal dolgozik, amilyen éppen van, ami a keze ügyébe kerül, és annyit használ, amennyi van. Ha 13 lap van a mappájában, akkor pont 13 képen bontja ki gondolatait. Ha nejlonoikat, műanyagot kap, befóliázza képeit, furcsa zacskós assemblage-t készít vagy pukkansos-fóliás kollázsokat; ha építkeznek, a kimaradó kátránypapírt használja fel meg a parkettaragasztót; ha nátronpapírhoz jut, arra rajzol; de ha alapozott vászonhoz, akkor olajképet fest. Nem különösebben fáradozik a körülmények megteremtésén. Nem csak akkor tud alkotni, ha minden előzetes terv szerint el van rendezve. Alkotásának nem szab gátat semmiféle körülmény. Mindent, ami elékerül, maga képére gyúr át; bármiben képes felfedezni valami használhatót. Míg az anyag, a technika másnak korlátot, meghatározottságot jelent, neki a szabadság útját. feLugossy a szükséglet gazdagsággá fordítja: a korlátok által is csak eredetisége jut érvényre.

A jógik a tudatalatti felszabadításán fáradoznak, persze úgy, hogy a tudattal mégis kontrollálják azt; hogy a (belső) természet erőit okos igába hajtsák. feLugossynak ilyesmi néha sikerül, persze nem úgy és nem akkor, de mégis... Tapasztalatait, élményeit, a rénszarvas csordáktól a bozótig, a taoizmustól Milarepáig, Batu kántól Carmenig ter-

jedő tudását nem a tudós következettségével és komótoságával rakosgatja össze; módszere inkább hasonlít a bűvárkacsáéhoz, aki nagy sötét vizeken úszik és gyors mozdulattal bukik alá felhozandó zsákmányaért. Vagy, mint aki bávatag kőszálás, keresés során egyszerre, hirtelen talál rá valamire, amit aztán gyorsan és azonnal kell megragadnia, mielőtt elszáll a tünemény. Mintha attól tartana, elfogy az idő, egyszerre akar mindent, alighanem ezért készít sorozatokat.

Régebben egyféle motívumból (tyúk, disznó) készített rengeteget a teljesség sokaság általi megragadhatóságának mániákus igyekezetével. Újabb 'variációit egy témára' (ahogy a Főleg piros ruhás lányokat is) merőben tudatosan – rendszerint felkérésre – hozza létre; bennük kevesebb a véletlen, a kaland, kiszámítottabb még a motívumok elosztása is. Az igaziak viszont pl.: Tao csipkék '95, Egzisztenciális madarak '96 az alkotóerő kitörésének fázisait képező sorozatok, melyek feLugossynál valóban az alkotó folyamat lenyomatai. A tünemény meglátásának és megjeleníteni-vágyásnak lázából fakadnak; a hamarjában elkapott kép sohasem tölti el meglelégedéssel, az elillanó látomást újra és újra rögzítenie kell, meg kell ismételnie, tökéletesebb vagy más formában, hogy semmi ne maradjon ki;

így, egyre szűkülő körökben közelít a középponthoz. Sok-sok kép tesz ki egy egészet; feLugossy sorozatba osztja szét azt, amit más esetleg hosszú ideig érlel fejben egyetlen képpé, vagy simítgat egyetlen vásznon. De hát feLugossy gyorsan égő, aprózódó és szétszóródó.

felnyitom az álmaimat¹¹

(*Motívumai*) ...a másolás is választás ...a megértés számára sokkal fontosabbak lehetnek a távoli analógiák, mert jobban rávilágíthatnak a tartalmi összefüggésekre, mint az ún. közeliak.

Ugyanez a mozgékonyág jellemző feLugossy témaválasztására és motívumhasználatára is. De ahogyan sem stílusában, sem formavilágában, sem alkalmazott technikáiban a változtatásai nem korszakhoz/időhöz kötöttek – egyszerre alkot sokféle módon –, úgy a tematikára is bizonyos körköröség jellemző. Lassan elmaradnak bizonyos motívumok, elemek, helyükre fokozatosan újak kerülnek, évek alatt szorítva ki – de talán nem végérvényesen – az előzőeket.

A tartalomértelmezésben csődöt mond a hagyományos ikonográfia. Nemcsak, vagy nem elsősorban az új motívumok nagyszámú beáramlása miatt, mint inkább azért, mert a motívumok új kontextusba helyezésük révén elvesztik eredeti jelentésüket, felrúgják eddig

érvényes nyelvtanukat. Új jelentésekre – lehetőleg reciprokukra, de ez sem szabály – tesznek szert. Nem kodifikálódott új nyelvtan, nincs új, kanonizált ikonográfia. A megértéshez kinek-kinek a maga műveltségének asszociációs bázisára kell bíznia magát. Mégis, a legtöbb felhasznált motívum eredeti jelentése olyan közismert, vagy legalábbis van olyan közismert szintjük, amit nem lehet figyelmen kívül hagyni; annál is inkább, mivel az új jelentés a régi jelentéshez viszonyítva jelent valamit, újat, mást, ellenkezőt vagy hasonlót.

feLugossy bestiáriumban túlsúlyban vannak az eredetileg megvetett, tisztátalannak tartott, mellékszereplőkként alkalmazott, vagy kiszolgáltatott, gyenge, áldozatnak való állatok. Első számú a tyúk (egész baromfiudvarnyi), mely ezideig a teljes jelentéktelenségben leledzett, legjobb esetben barokk csendéletek konyhaasztalán fordult elő. Ez a háttérben meghúzódó lény persze termékeny nőtény, csak haszna van (táplálék); méltóságon aluli tudomást venni róla, akárcsak a levegőről. Pont ez a vonása kerül előtérbe a feLugossy-féle kiemelés folytán. Előfordul még (buta)liba, (lúd) és hattyú is hasonló szerepkörben; elfeledtetvén, hogy hajdanán szakrálisabb szerepük is volt. A madarak közül az éjszaka rosszat sejtető madara bukkan

még fel. feLugossy indirekt módon fosztja meg e társaságot szakralitásától, lélek-madárságától, azáltal, hogy teljesen kimaradnak a szárnyaló, erős szabadságmadarak.

A szelíd tekintetű bárányok viszont mind Isten báránykái maradnak, áldozati állatok, s az összes blaszfémia (Vil-lanyszerelő bárány) csak megerősíti ezt az áldozati jelleget. Magányosak, nincs tisztázva, ki hoz áldozatot, kinek és miért. Van még a növényevők közül tehén, ló, kecske, nyúl. Mindegyik erősen a nemiség ösztönéhez kapcsolt lény, egyéb tulajdonságai révén más-más jelleggel. A tehén inkább a bőséget jelzi, a ló az általános ösztön-energiát, a bakkecske Dionüszosz állata lévén a vegetatív természetiséget is képviseli, nemcsak a tudatalatti felszabadítás mámorát, a nyúl pedig a szaporaság mellett a bujaságot is, ezen kívül gyenge és gyáva is, tehát kiváló áldozat. A változékony, nedves, nőies Hold állata, akárcsak ragadozó párja a macska, aki kimondottan a szerelmet reprezentálja. A ragadozók közül a kisebbek szerepelnek: a szexuális kicsapongásairól híres farkas és a tőle nem mindig megkülönböztethető kutya, amelynek közhely-hűsége hűség-paródiává válik; lélekvezető szerepük pedig háttérbe húzódik. A kimondottan alvilági róka itt megszeli, olyan, mint a népme-

sék segítő rókája. Egyetlen szeme azt sugallja hogy a titkos emberi vágyak jó ismerője. A tradíció a disznót is a gonosz világába utalja, alsóbbrendű ösztönök megtestesítőjeként egyenesen a szenny és a sátán képviselője – holott elég régóta háziállat –, feLugossy viszont részint ‘hússá’, részint ‘kedvessé’ teszi (szalagokkal, vagy ölbe vett kedvencként ábrázolja). A patkányok látszólag megmaradnak régi szerepüknél: kártékony rágcshaló, pestist terjesztő halál-hírnököknek, de túl direkten ülnek a koporsók tetején. A gyermekrajzszerű arányok, humoros előadásmód mégis kiforgatja ezt. A mókus dinamitokkal együtt szerepeltetése (a Tartós béke című installációjában) újra összefüggésbe hozza a gonosszal; a számunkra már csak aranyos állat egykori ördög mivolta elevenedik fel, pedig talán csak ártatlanul incselkedik. S ahogy a rossz nem mindig, nem úgy, vagy nemcsak rossz, mert a mi tapasztalatunk részben más, mint elődeinké; úgy a totemállatok sem azok, amik, legfeljebb sámán-paródiák. Így járt az Isten igéjére szomjazó csodaszarvas vagy a medve, bár ez is jobban emlékeztet a gyerekkori füles mackóra, a mézevő, jámbor holdállatra. A mosómedve pedig irrigál.... A hal és a kígyó – mindkettő a még mélyebben szunnyadó, vagy ébredő ösztönök megtestesítője – meglehetősen

későn került a bestiáriumba. A kígyó az életenergia maga, teljességgel megfoghatatlan az erkölcsi ítéletek számára – igaz számtalan kísérletet tettek rá. A hal pedig a formátlan elemi erő képviselője, olyannyira rejtett, hogy egyszer a legfőbb gonosznak, másszor egyenesen a Megváltónak jele.

Az ábrázolt tárgyak, dolgok jelentős része – az állatokhoz hasonlóan – közhelyszerűen ismert, emblematis jel: (sámán)létra, fa, istenszem, szánkó, barlang; vagy funkciójából is adódó egyértelmű jelentésű tárgy (koporsó, autó, tv). Sok esetben a hagyományos jelentés a meghatározó (kalap, ház, füst, toll, korszó). A háztető jelentése nem változik meg attól, hogy elszakad a háztól, illetve az istenszemé, hogy mellkasra kerül; régi módszerrel nyugodtan értelmezhető – az új kontextus persze új, sokszor nem egyértelmű tartalmat, jelentéseket eredményez. Az első példa a szellemiség elszakadását a teljes személyiségtől jelenti, míg a másodiknak sokféle (esetleg együttes) értelme lehet: 1. A kultúra összezagyválódása, a régi inflálódása, 2. Két kultúra pontatlan egymásba szerkesztése, 3. Az (Ádzsna) harmadik szem csakrája az (Anáhata) szív-csakra helyére kerül, amennyiben az istenszem megfeleltethető a harmadik szemcsakrának, 4. A szellemi látás helye a szív, 5. Isten a szívünkben lakik, stb.

Előfordulnak olyan régről ismert motívumok is, amelyek karaktere többé-kevésbé megváltozik: kés, kalapács, kéz, zászló, koponya, vagy egyenesen ellentétes értelművé fordul át, pl. a csontok, vagy inkább csontocskák “memento mori”-formájukban is tisztán humorosakká tudnak válni.

Az új elemeknél (dinamit, villanykörte) kimondottan a tárgy konnotációi képezik az alapjelentést, a kiemelés folytán újjá váltak közül egyik esetben (a női lábak, cipők esetében) az eredeti jelentés (erotika) felerősödik, más esetben (fésűk, kislábasok, kislepek, kisvillák és kiskanalak) pedig a tyúkókéval analóg jelentésváltozás következik be.

Az új jelentést a tárgyak szürrealista társítása adja (zsebre dugott villanykörte); amely olykor megnevetet (Atavisztikus karambol), olykor tragikomikus (a koporsóból kilógó szemfedélen, tetoválás-szintű evidenciával odaillo halálfejek, kis pálcikaemberek vannak, éles ellentétben azonban az ábrázolási konvenciókkal). feLugossy tárházában a sámán(nő), Buddha, Csontváry, James Joyce sem kerülhetik el sorsukat. Csontváry még komoly viszonyítási pont, de Einstein az önirónia segédje, s a buddhák a tradícióhoz való ambivalens viszonyt tesz ki nyilvánvalóvá.

feLugossynál semmi sem szokványos.

Képein kevés motívum szerepel, sokszor csak egy-egy dolog, amely eredeti közegéből kiemelve valójában nem is kerül új képi kontextusba (különösen, ha szó szerint ki vannak vágva), önálló tárgyi élete lesz. Így környezete a jelen valódi környezete, azaz mondjuk egy kiállítóterem, vagyis az egyes különálló tárgyak mindig az éterben vannak (installációkban viszont egymással kerülnek új kontextusba). feLugossy ábrázolatai sohasem kerülnek hagyományos közegbe, hiszen még képein sincs rendszerint se táj, se tér. Kivételek akadnak, pl. barlangok, de ezek is inkább csak imaginárius tereket képeznek, pusztán a kép absztrakt tere van jelen. Ha netán van konkrét tér, például egy konyha, akkor a benne tevékenykedő öreg nő áll fejjel lefelé. Újabban fordul elő, hogy az embereket olyan környezetben ábrázolja, ahol azok elképzelhetők, bár az ábrázolás olyan mértékben sematikus, hogy a tér az alakokkal együtt emblematikussá válik. Ezekbe régebbi motívumok 'átalakult formában', háttér-dekorációként lopakodnak be (pl. csirkelábak).

folyamatosan lettem az, aki nem¹²
(*Korszakai*) A stiláris és tartalmi változásokat nyomon követve, még nem nagy távlatból és korántsem mindent kimerítően, az alábbi folyamat körvonalazódik:

A 70-es évek végére alakult ki az 'igazi feLugossy stílus'. Értve ezen azt, hogy attól fogva (mint minden érett művész) mindvégig megőrzi összes különbözőségeiben is (ön)azonosságát; sőt, az állandó változás nála az azonosság fennmaradásának feltétele.

Ez szinte egycsapásra váltja fel a korábbi, 70-es évekbeli szürrealista és szürrealista nonfiguratív stílushoz kötődő munkáit. Mi több, ez a felütés, ez a megszólaltatott hang olyan erőteljes, hogy a későbbi alkotások másféle hangnemét is átszínezi. Motívumegyüttese meghökkentő és egyedi: háztáji állatok töméntelen mennyiségben, női lábak, cipők, szerepcserés ló-lovas, kislábasok, kislekák, kisvillák és kiskanalak... Az egyszerű kontúrú, kivágott, és gyakran bezacskozott, nejlonba csomagolt (a nejlonozás mintegy nyolc évig tart) vagy 'sérült képekhez' különböző rajzi-festői formavilág kapcsolódott: a finom tónusos ceruzarajzoktól az elnagyolt vagy jelzésszerű festésmódig. Bármily, "a magas művészettől elrugaszkodott" is a képvilág, a formára jellemző kontúrvonalon belül mindig van az ábrázolt tárgynak megfelelő belső rajzolat, mégha az nem is részletező. A nevettetésen keresztül, a közérthetőségen túl van valami groteszség, ahogy a második természetben megjelenik a 'harmadik

természet', azaz a műegyüttes. Ezek az együttesek cím nélkül is lehangolóak, jóllehet nem szofisztikusak. A címek, feliratok – pl.: Csontváry...; Lapos; Puha; Talaj; Pihenj; Finom; Duzzad... csak fokozzák, módosítják vagy elbizonytalanítják a hatást, sokféle asszociációt engedve meg a nézőnek.

A 80-as évek első harmadától tovább bővül az ikonográfia – pl. "dojó képekkel", füles mackóval, antropomorf mackólányokkal, Buddhákkal, fésűkkel, kutyaikkal, rókákkal, otthon- és életvizes flaskákkal – illetve a motívumhasználatban máshová tevődnek hangsúlyok. A belső rajz még megmarad, de helyenként az egyszerű kontúrokat az eredeti formától független aprózott, szőnyegszerűen elterülő motívumok töltik ki: pöttyök, ágacsok vagy fák, 'legyek', esetleg csontok (jó és rosszcsontok egyaránt), körbezárt kereszt. Ezek nem csak az eredeti részformákat szorítják ki a belső rajzolatból, hanem háttérként is szolgálhatnak. A humor ugyanolyan erőteljes és csaknem annyira önfeledt, mint korábban, csak nem annyira laza a képek szerkezete, bár még mindig az az érzésünk, hogy bármelyik elem felcserélhető volna.

Az évtized közepén a csontváz, szarvas és bölcsőkoporsó-hajó mellett megjelenik a barlang (Magyaros, Hiányos, Fehér), amelyeken kígyók és más

barlangi attribúciók is felbukkannak; a sámánlétrával együtt egyre jelentősebb szerepe lesz az emberábrázolásoknak. Az addigi részletezés eltűnik, a sűrű, öntörvényű vonalkázás, és a nagyvonalú feltételzés végképp átveszi a helyét (mint az 1985-ös Liget Galéria-beli kiállításán a Vajda ihletésű-kiforgatású csónak, vagy a Villany-szerelő bárány). Ezzel együtt megjelennek absztrakt kompozíciók is – amelyek egyébként nem jellemzőek – bennük figurális utalásokkal (Csak a napozás). Az installációk, tárgyak is nagyvonalúbbakká válnak.

'87-től kezdve a könnyed játékosságot kiszorítja a felfokozottság, zaklatottság, még szórványosan előfordulnak "dojó-képek", de mégis Batu Kármén győzedelmeskedik. A zárt körvonalak kinyílnak, az egyszerű kompozíció bonyolulttá, eddig csaknem ismeretlenül zsúfolttá válik; olyan motívumok erősödnek fel (koporsó, patkány, nyúl), amelyek az adott kontextusukban humorosak ugyan, de nem olyan vidámak. Megjelenik a 'kubista' fej, az ember kezd szétesni és túlsúlyba kerülni, a Magyaros barlang-fémjelezte változás útján haladni, nem annyira a barlangrajz, mint inkább a graffiti-szerűség (pl.: Háziasított falifirka) dominál, a stílusgyveleg ekkor sűrűsödik legjobban, és ez kezd '89 telén kitisztulni (Átúszás).

Az 1989 körüli, erős képi váltás majd csak '94 után lesz nyilvánvaló. Egyrészt elkezdődik tudatosan, egy a 'nagy' munkáiban megnyilvánuló végtelen egyszerűsége, tisztaságra törekvés (1990-től készít ruhaképeket, amik kezdetben antropomorf kollázsok, később, további redukció gyanánt ezek szákvászonból készülnek). Legfőbb téma az ember – egyebek, mint a ház, bálvány stb. szó szerint is háttérbe szorulnak –, melynek egy jellemző motívuma, hogy a kéz helyén lábfej van. Újabb festményei redukált Gauguin-es térszerkesztésűek és színhasználatúak. Másrészt, az eddig összetömörített, más formaelemekkel együtt levő gesztusok, firkák viszont önállósodnak (Egzisztenciális madarak); rengeteg vázlat és kis kép tartalmazza a 'kísérleteket', gondolatfoszlányokat, ugyanúgy milliő forma- és anyagváltozatban mint azelőtt.

A periodizáció nem könnyű, a változást viszont nem nehéz felismerni: elszomorodik feLugossy művészete. A sík felületek hiába színesek (keveretlen piros, sárga, kék), mozdulatlanul merengenek a nagy dekoratív alakok. A "kar a lábé"-motívum bár humoros, nem a szabadság végtelenjét sugallja; hanem a felborult rend jele, a kikristályosodott, visszafordíthatatlan káoszé, ahogy azokat néhány éve különböző formákban, de mindig kimoccanthatatlan zárt körvonalakkal

jeleníti meg. Inkább dermesztő, "háborús" ahogy feLugossy mondta. Régebben is meghúzódtott némi szomorúság is a nevetetés mögött, de még sokminden – játékosság, humor, filozófia alkotta kaleidoszkóp; a kép maga nem volt szomorú. Most az.

Jegyzetek

- 1 feLugossy László: Nők vérébe zárva, Laza lapok '93, 4. o.
- 2 feLugossy László: Saját vér, in: u.ő: Atavisztikus levelek, Új Forrás könyvek 16., Tatabánya, 1993, 5. o.; vö.: Kerényi Károly: Gondolatok Dionysosról, in: u.ő: Halhatatlanság és Apollónvallás, Magvető Könyvkiadó, 1984.
- 3 Lásd az 1. sz. jegyzetet.
- 4 feLugossy: Saját vér, i.m. 49. skk., 83. skk. o.
- 5 Lásd az 1. sz. jegyzetet.
- 6 Lásd az 1. sz. jegyzetet.
- 7 feLugossy László: Néhány spontán gondolat a költészetéről, Laza lapok '93, 3. o.
- 8 Esterházy Péter – Czeizel Balázs: Biztos kaland, Novotrade Kiadó, 1989, (fülszöveg)
- 9 feLugossy László: Tibeti reggel, Laza lapok '93, 9. o.
- 10 Lásd az 1. sz. jegyzetet.
- 11 Lásd az 1. sz. jegyzetet.
- 12 feLugossy: Saját vér, i.m. 56. o.